

ЕКОНОМИЈА ЗА ПРАВНИКЕ

ГЛАВА 13. ПРЕДУЗЕЋЕ

13.
ПРЕДУЗЕЋЕ

- Појам предузећа
- Врсте предузећа
- Својина, имовина и капитал предузећа
- Биланс успеха предузећа
- Биланс стања имовине предузећа
- Приватизација: методи и критеријум вредновања
- Масовна приватизације током транзиције

Појам предузећа (1)

- Питање начина на који се обавља одређена привредна делатност у условима друштвене поделе рада.
- Како се обавља њихова координација? Питање начина организације производње
- Тржиште и уговори о размени: питање трансакционих трошкова, нарочито надгледања испуњења уговорних обавеза
- Питање хомогоности компоненте која се прибавља

Појам предузећа (2)

- Алтернатива је организација унутар вертикалне хијерархије – односа надређености и подређености.
- Руковођење неким пословним подухватом не може да се уговори на тржишту.
- Истраживање развој се не уговара на тржишту.
- Трансакциони трошкови тржишта у односу на трансакционе трошкове интерне координације.

Порекло предузећа

- Минимизација трансакционих трошкова као циљ којим се остварује максимизација профита – тако настаје предузеће
- Оптимизација путем избора шта се организује (набавља) на тржишту, а шта је производи у самом предузећу, без тржишта
- Степен вертикалне интеграције
- Интеграција узводно – производња инпута
- Интеграција низводно – померање производње као финалном потрошачу

Фактори вертикалне интегрисаности

- Величина предузећа: деловање економије обима на сваки производни процес
- Питање релативних трошкова: подуговарање (outsourcing), и међународно у складу са релативним трошковима координације
- Виши ниво вертикалне сепарације значи већи степен специјализације, па тиме и повећање економске ефикасности (аутомобил)
- Владавина права као предуслов обарања трансакционих трошкова

Циљеви предузећа

- Максимизација профита
- Корпоративна социјална одговорност
- Јавна предузећа и њихови циљеви
- Питање цене производа јавних предузећа, нарочито у инфраструктурним делатностима
- Приватизација јавних предузећа и последице по цене и однос према корисницима
- Државна предузећа и државне мултинационалне компаније (Telenor)

Врсте предузећа

- Питање одговорности власника предузећа за његове обавезе: потпуна или ограничена одговорност
- Неограничена (потпуна) одговорност: друштва лица
- Сопствено предузеће: предузетник
- Ортачка друштва, пуна солидарна одговорност ортака (партнера)
- Свет консултантских и адвокатских кућа

Друштва капитала

- Одговорност власника предузећа ограничена је његовим улогом.
- Мањи је ризик улагања – ако пропадне предузеће не пропада његов власник
- Ако ограничене одговорности не би било, не би било ни свих оних ризичних подухвата који су предузети.
- Поморство Млетачке републике као зачетник ограничене одговорности

Друштва са ограниченом одговорношћу

- Улагачи (чланови друштва) учествују са одређеним улогом
- Пропорционално улогу учествују у управљању и подели профита
- Ограничени број улагача/чланова
- Постоји прече право куповине уколико улагач напушта друштво
- Мала статусна флексибилност, стална промена основачког уговора

Акционарска друштва

- Улаже се куповином акција, искључиво новац
- Не постоји прече право куповине – велика ликвидност акција
- Велика флексибилност: честа су спајања и припајања или (непријатељска) преузимања
- Мотив статусних промена је увек максимизација профита
 - Економија обима и опсега
 - Тржишна моћ
 - Подстицај за менаџере

Агенцијски проблем

- Иако постоји значајан агенцијски проблем, акционарска друштва су се показала супериорним обликом организације производње
- Велика дисперзија власништва
- Могуће стварање тржишне моћи и њен релативни значај у односу на ефикасност до које долази
- Релативни фиксни трошкови све више расту (авио-индустрија)

Својина и имовина предузећа

- Предузеће ужива сва три овлашћења која произлазе из права својине. Користи оно чије је власник, ужива плодове и слободно располаже својом имовином.
- Имовина предузећа му омогућава да послује и као обезбеђивање у случају задуживања
- Имовину предузећа чине сва она права чије је предузеће титулар. Све одлуке у погледу имовине доноси само предузеће.
- Ко је власник имовине предузећа?

Капитал предузећа

- Ко је власник предузећа? Онај који је омогућио предузећу да прибави имовину.
- Капитал предузећа је извор његове имовине.
- Улагање капитала је довело до стварања имовине
- Сопствени капитал власника постаје сопствени капитал предузећа.
- Не постоји обвеза враћања, али постоје обавеза исплате дивиденде.

Сопствени и позајмљени капитал

- Сопствени капитал често није довољан за напредовање и ширење предузећа
- Када предузеће позајми капитал, увећава се његов укупан капитал, а сопствени остаје исти – мења се однос
- Финансијски левериџ (leverage): однос позајмљеног и сопственог капитала
- Приватна и колективна својина над капиталом предузећа.
- Разлика у праву преноса својине

Биланс успеха

- Колико је успешно предузеће? Колики је његов рачуноводствени профит?
- Посматра токове (у току годину дана) у новчаним јединицама.
- **ДОБИТ = УКУПНИ ПРИХОДИ – УКУПНИ РАСХОДИ**
- Биланс увек има две стране
- Укупни приходи = Укуни расходи + добит
- Стране биланса успеха (увек једнаке)
 - Проходна и расходна (трошковна)

Приходи	у 000 дин	Расходи (трошкови)	у 000 дин
Приходи од продаје у земљи	700,00	Трошкови материјала	500,00
Приходи од продаје у иностранству	770,00	Трошкови услуга	370,00
Приходи од индустријске својине	15,00	Плате (наднице)	320,00
Приходи од финансијских пласмана	20,00	Порези, доприноси и накнаде	30,00
		Амортизација	115,00
		Финансијски трошкови	35,00
		УКУПНИ РАСХОДИ	1.370,00
		ДОБИТ	135,00
		Порез на добит (15%)	20,25
		Дивиденде	94,75
		Одобрено резервама	20,00
УКУПНИ ПРИХОДИ	1.505,00	УКУПНИ РАСХОДИ + ДОБИТ	1.505,00

Најсложеније ставке (1)

- Амортизација, последица трошења услед коришћења сталне имовине или основних средстава – умањење вредности
- Две компоненте:
 - Отписивање вредности (биланс стања)
 - Обрачунавање износа као трошка
- Обрачунавање амортизације:
 - Временско отписивање
 - Функционално отписивање

Најсложеније ставке (2)

- Добит одобрена резервама
- Део добити који се не дели акционарима у виду дивиденде
- Реинвестирање профита или корпоративна штедња
- Начин финансирања инвестиција у ширење пословања.

Биланс стања имовине

- Показује стање имовине предузећа и њене изворе.
- Показује фондове и њихово стање у изабраном тренутку (31.12. у 23:59)
- Биланс увек има две стране (увек једнаке)
 - Актива (имовина)
 - Пасива (извори имовине)
- **АКТИВА = ПАСИВА**

Категорије биланса стања

АКТИВА	Стална имовина	Сопствени капитал (нето имовина)	ПАСИВА
	Обртна имовина	Позајмљени капитал (обавезе)	

СОПСТВЕНИ КАПИТАЛ = АКТИВА – ПОЗАЈМЉЕНИ КАПИТАЛ

НЕТО ИМОВИНА = ИМОВИНА – ОБАВЕЗЕ ПРЕДУЗЕЋА

Активa	у 000 дин	Пасивa	у 000 дин
СТАЛНА ИМОВИНА	1.580,00	СОПСТВЕНИ КАПИТАЛ	740,00
Земља и зграде	230,00	Акције (1)	100,00
Постројења и опрема	1.200,00	Акције (2)	600,00
Улагања у повезана предузећа	110,00	Резерве	40,00
Неметеријална улагања	40,00		
ОБРТНА ИМОВИНА	380,00	ПОЗАЈМЉЕНИ КАПИТАЛ (ОБАВЕЗЕ)	
Укупне залихе	110,00	ДУГОРОЧНЕ ОБАВЕЗЕ	
Потраживања према купцима	160,00	Дугорочне обавезе (кредити)	770,00
		Остале дугорочне обавезе	70,00
Краткорочни депозити	90,00		
Готов новац	20,00	КРАТКОРОЧНЕ ОБАВЕЗЕ	
		Краткорочне финансије обавезе	210,00
		Дуговања продавцима	140,00
		Остале краткорочне обавезе	30,00
УКУПНА ИМОВИНА	1.960,00	УКУПНЕ ОБАВЕЗЕ	1.960,00

Веза биланса стања и биланса успеха

- Амортизација умањује вредност сталне имовине за онај износ који се појављује на страни расход.
- Не мења се укупан износ имовине, будући да је пад вредности сталне имовине компензован растом обртне имовине (новац или хартије од вредности)
- Расподела добити – добит одобрена резервама. Повећава се вредност пасиве и активе (новац или хартије од вредности)

Несолвентност и неликвидност

- Несолвентност значи да предузеће бележи веће расходе од прихода.
- Укупни приходи = укупни расходи – губици
- Неликвидност значи да предузеће нема готовине за измиривање свих одлива
- Предузеће може бити несолвентно, а да остане ликвидно (због амортизације).
- Губици се отписују на име капитала – активирање резерви: предузеће се топи.

Несолвентност: почетно стање

Актива		Пасива		Левериџ
Стална имовина	1.580	Сопствени капитал	740	
Обртна имовина	380	Позајмљени капитал	1.220	
Укупна имовина	1.960	Укупне обавезе	1.960	1,65

Несолвентност: отписивање губитака (40 јединица)

Актива		Пасива		Лeverиџ
Стална имовина	1.580	Сопствени капитал	700	
Обртна имовина	340	Позајмљени капитал	1.220	
Укупна имовина	1.920	Укупне обавезе	1.920	1,74

Несолвентност: позајмљивање средстава (40 јединица)

Актива		Пасива		Левериџ
Стална имовина	1.580	Сопствени капитал	700	
Обртна имовина	380	Позајмљени капитал	1.260	
Укупна имовина	1.960	Укупне обавезе	1.960	1,80

Масовна приватизације током транзиције

- Приватизација сопственог капитала предузећа, позајмљени капитал се не приватизује јер припада другом.
- Вредност имовине није битна, већ само вредност нето-имовине
- Могућност приватизације имовине, уколико држава преузме обавезе предузећа
- Приватизација (имовине) из стечаја, намиривање обавеза из приватизационих прихода

Приватизација: мотиви (1)

- Повећање ефикасности постојећих предузећа – подстицаји власницима и управи предузећа
- Максимизација прихода (прилагођавање тржишним захтевима) и минимизација трошкова (производна ефикасности).
- Питање корпоративног управљања и концентracија власништва
- Постприватизационо реструктурирање (реорганизација)

Приватизација: мотиви (2)

- Стварање интегралног тржишта – тржишта радне снаге и тржишта капитала.
- Ефикасна алокација производних фактора
- Повећање штедње и инвестиција
- Повећање могућност за пласмане штедње
- Инвестиције у постојеће и у потпуно нове погоне.
- Интеграција у светску привреду: везано је за стране директне инвестиције

Приватизација: мотиви (3)

- Повећање јавних прихода
- Једнократни јавни приход од саме приватизације (зависи од метода)
- Стални јавни приходи од опорезивања потрошње, плата и профита, услед повећања ефикасности (приватизација добрих предузећа) и цена услуга (јавних предузећа).
- Политички мотиви у транзицији
- Политички мотиви у развијеном капитализму (Велика Британија)

Негативна вредност нето-имовине (сопственог капитала)

Десетогодишњи губици од по 80 јединица који су отписивани

Актива		Пасива		Почетна вредност
Стална имовина	1.080	Сопствени капитал	-60	1.580/740
Обртна имовина	80	Позајмљени капитал	1.220	380
Укупна имовина	1.160	Укупне обавезе	1.160	1.960

Методи приватизације током транзиције (1)

- Приватизација без накнаде
- Поклањање капитала запосленима у предузећу (садашњим и бившим) – интерно акционарство. Постоји конфликт интереса
- Не поспешује се тржиште радне снаге, а трговина акцијама је слаба
- Ваучерска приватизација: сви пунолетни грађани добијају ваучер као средство куповине акција. Проблем укрупњавања власништва

Методи приватизације током транзиције (2)

- Приватизација са накнадом
- Јавна продаја предузећа екстерном власнику
- Одређивање цене предузећа: процена вредности капитала приносом методом
- Цена као капитализован будући профит предузећа

$$П = \frac{\pi_1}{(1+r)} + \frac{\pi_2}{(1+r)^2} + \frac{\pi_3}{(1+r)^3} + \dots + \frac{\pi_n}{(1+r)^n}$$

- Како се долази до цене?

Избор купца и дефинисање цене при јавној продаји

- Јавно надметање ствара подстицаје за истинито исказивање цене и на тој основи избор најбољег купца
- Цена као једини критеријум, могућност примене енглеске аукције или затвореног надметања (тендера); *ex ante* ограничења
- Додавање критеријума (инвестиције, социјални програм итд.) компликује избор и умањује транспарентности избора
- Непосредна погодна као лош начин избора

Вредновање основних метода приватизације

Критеријум за вредновање	Без накнаде	Са накнадом
Ефикасност приватизованог предузећа	-	+
Стварање интегралног тржишта	+ -	- +
Повећање штедње и инвестиција	-	+
Трансфер технологије и знања	-	+
Повећање јавних прихода	-	+
Административна сложеност	+	-

Остали параметри модела приватизације

- Обим приватизације: јавна предузећа, инфраструктурне делатности, војна индустрија.
- Питање приватизације ресурса ван предузећа: градско-грађевинско земљиште као пример.
- Темпо приватизације: различити методи и њихове импликације на њен темпо.
- Дилема: пожељност претприватизационог реструктурирања. Губљење темпа.

Приватизација у Србији

- Дуга и контроверзна историја
- Први талас са законом из 1998. године
- Други (садашњи) модел приватизација на бази закона из 2001. године
- Приватизација продајом већинског (70%) дела капитала предузећа
- Јавно надметање:
 - Тендери засновани на три критеријума (цена, инвестиције и социјални програм)
 - Аукције засноване искључиво на цени

Упутство за испит

- Дан пред испит: не учите, само лагао понављајте, одморите се и опустите
- Ноћ пред испит: спавајте и наспавајте се, рано лезите да се наспавани пробудите
- На дан испита: доручкујте, обавезно, дуг вас дан чека (можда)
- На испиту: пишите, пиштите и само пишите. Што више напишете, то боље. Без панике, треме и нервозе. Срећно!

